

207 v. 31. DAK dubna

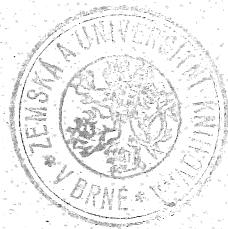
Trestné činy proti životu

v Obnoveném zřízení zemském a v Hrdelním
řádu Josefa I.

Napsal

Dr. RUDOLF RAUSCHER.

Zvláštní otisk z Věstníku českoslov. společnosti pro právo trestní
ročník IV.

Měli jsme příležitost ukázat na jiném místě¹⁾, jakým způsobem vyvíjely se trestné činy proti životu v zemském právu českém až do Obnoveného zřízení zemského. Objevila se zde velmi jasně různost pojetí těchto trestních činů oproti právu dnešnímu. Hlavním rozdílem bylo, že kladl se důraz na objektivní výsledek trestné činnosti t. j. na usmrcení člověka, aniž by bylo přesně rozeznáváno mezi vraždou, zabitím, po př. i mezi jinými ještě trestnými činy, jak tu při trestných činech proti životu rozeznává právo moderní. Objevilo se zde také, že i tato skupina trestných činů proti životu byla pojmána v našem starém právu především jako trestné činy soukromožalobné a že byly trestnými činy veřejně stíhatelnými jen v určitých případech zvláště tam, kde se jimi porušoval veřejný zemský mír. Byly tu značné nedostatky právního řádu u nás, přece však některé právní předpisy měly svůj vývoj směřující k novějšímu vývoji trestního práva.

Bylo vysloveno přání právě v tomto časopise,²⁾ abych pokusil se sledovat vývoj uvedených trestních činů i v dalších právních památkách našich. Vyhovuje tomuto přání napsal jsem tuto krátkou studii.

Také o předmětu našeho článku máme dosud literaturu velmi neúplnou. Dílo D' Elvertovo je velmi nekriticky zpracováno³⁾. Větší pozornost je věnována dějinám trestního práva rakouských zemí a rovněž předmětu, o němž chceme jednat, ovšem jen opětně se zřetelem k rakouským zemím. A tu dílo Huga Hoegla je přímo věnováno i naší otázce.⁴⁾ Zvláště je to druhý díl Hoeglova spisu, jenž pojednává o trestních činech proti životu a tělu.⁵⁾

Jiná díla všimají si hlavně doby teresiánské.⁶⁾

V článku přítomném hodláme podat přehled dalšího vývoje v našich zemích, pokud jde o trestné činy proti životu a sice v Obnoveném zřízení zemském a v Hrdelním řádu Josefa I. Oba tyto zákoníky jsou ještě zákoníky jedině pro země české,

1) Srov. mou studii *Usmrcení člověka v českém právu zemském*, Bratislava 1927.

2) Roč. III. č. 1—2 str. 72, od prof. Miloty.

3) *Weitere Beiträge zur österr. Rechtsgeschichte. Beiträge zur Geschichte des österr. Strafrechts*, H. S. XXVII. zvl. str. 15—97.

4) *Geschichte des österr. Strafrechts* (1904, 1905) I. str. 59—65.

5) *Die vorsätzlichen Straftaten gegen Leib und Leben*, zvl. str. 117—120. Zde však uvedena hlavně parafrase zákona.

6) *Kwiatkowski*, *Die Constitutio Criminalis Theresiana* (1904). *Maasburg*, *Zur Entstehungsgeschichte der Theresianischen Halsgerichts-Ordnung*, 1880.

teresiánský trestní zákoník však již je určen i pro jiné země než země české. Obraz tohoto vývoje není však již tak ucelený jako tomu bylo v době předcházející. Obnoveným zřízením zemským v Čechách r. 1627 a na Moravě r. 1628 zavedeny byly mnohé novoty a změny do právního řádu v našich zemích. Tak tomu bylo i při upravení otázky trestních činů proti životu, jak uvidíme, ač ovšem Obnovené zřízení přece jen přejímá řadu starých předpisů českého práva zemského. Je tomu tak nejen v Čechách, nýbrž i na Moravě. Neboť právní předpisy o trestních činech proti životu jsou Obnoveným zřízením pro Čechy a pro Moravu unifikovány. Novelly se těchto právních předpisů nedotkly. Za to však nastala změna vydáním Josefinského hrdelního řádu pro země české jednotně. Nové právo útrpné a hrdelní pro království české, markgrabství moravské a knížectví slezské vydané r. 1707 německy a r. 1708 česky unifikovalo trestní právo pro země české. Hrdelní řád Josefův zachovával některé předpisy zemských zřízení i práv městských, pokud šlo o proces,⁷⁾ ale pokud šlo o trestní právo zaváděl úplně nové trestní předpisy, které nebyly v souvislosti s předcházejícím vývojem v zemích našich. Odkud tyto předpisy pramení, o tom dává nám zprávu sám hrdelní řád Josefův v art. XIX. § 46. Tu se zcela jasně vytýká, že to je hrdelní řád Karla V. (Constitutio Criminalis Carolina).⁸⁾ Hrdelní řád Josefův vrací se tudíž zpět do století 16. A tato skutečnost je patrna na celkovém pojetí i zvláště na trestech, jichž je používáno a které zemskému právu českému nebyly známy. Jen českému právu městskému v 16. stol. jsou ještě tak kruté tresty známy, ale ani tam není takového systému krutých trestů, jaké zavádí zákoník Josefův.

Constitutio Criminalis Carolina byla vzata za základ i jiným zákoníkům trestním, které vznikly zvláště v rakouských zemích a stala se ovšem také základem pro rakouský zemský soudní řád Ferdinanda III. z r. 1656, i pro Leopoldův zemský soudní řád z r. 1675 pro Rakousy nad Enží.⁹⁾ Tím že hrdelní řád Josefův pro země české zavedl podobné předpisy zakládající se na Karolině jako ostatních zákoníků trestních pro země rakouské, tím ovšem bylo překročeno vlastně k unifikaci práva trestního s ostatními zeměmi rakouskými. Hrdelní řád Josefův se však značně od Ferdinandei liší obsahově a přibližuje se více hrdelnímu řádu Karlovi.¹⁰⁾

Hrdelní řád Josefův byl důležitým však nejen, že unifikoval právo trestní v zemích českých, ale i tím, že stal se základem

7) Srov. Art. I. § 1, Art. III. § 1, a j.

8) Některé články vykazují velmi zřetelnou podobu. Na př. Carolina čl. CXXX. srov. Jos. XIX. § 16., Carolina čl. CXXXI. srov. Jos. XIX. § 10, Car. čl. CXXXIV. srov. Jos. XIX. § 16, Const. Crim. Car. citována z vydání Zoepfl, Die peinliche Gerichtsordnung Kaiser Karls V. (1842).

9) Kwiatkowski, Die Constitutio Criminalis Theresiana, 1904 str. 15—17.

10) Hoegel, l. c. I. 59.

k dalšímu dílu zákonodárnému, které ovšem nebylo již zákoníkem jen pro země české, nýbrž bylo unifikací trestního práva pro ostatní země pod vládou rodu habsbursko-lotrinského, totiž zákoníka Marie Terezie. Marie Terezie sama rozhodla, jakým způsobem má být k hrdelnímu řádu Josefovou přihlíženo:¹¹⁾ má se k němu přihlížeti pokud jde o materiální právo, pokud jde o formální právo měla se státi základem Teresiánskému zákoníku Ferdinandea. Skutečně také Theresiána zachovává nejen pořad a rozdělení látky, pokud jde o trestní činy proti životu, podle Josefiny, ale také i některé předpisy její přímo. My na některé upozorníme, ač se přímo Teresiánou zabývatí nebudeme.

Obnovené zřízení zemské rozděluje své předpisy o trestních činech vůči životu podle toho, ku kterému stavu pachatel nebo usmrcený náleželi. Sleduje tu rovněž způsob zřízení zemských ze 16. století. Článek T. I. až T. VIII. probírá mord spáchaný osobou obou vyšších stavů nad osobou z těchže stavů.¹²⁾ Článek T. IX. až T. XII. mluví o mordu spáchaném příslušníkem stavu městského nad stavy vyššími.¹³⁾ Článek T. XIII. až T. XVI. jedná o některých společných předpisech oběma způsobům mordu shora uvedeným. Čl. T. XVII. až T. XXII. podávají předpisy o mordu selského člověka od příslušníků stavů vyšších¹⁴⁾ a čl. T. XXIII. až T. XXIX. o mordu selských osob mezi sebou.¹⁵⁾ Konečně článek T. XXX. mluví o umorění vlastního poddaného.

Obnovené zřízení zemské vytýká pojem trestného činu proti životu po způsobu starším. Práví v článku T. 1.: „Mord, když jeden druhého života zbaví, stává se rozličným způsobem.“ V tomto vytčení t. zv. mordu objevuje se opětě skutková podstata usmrcení člověka, aniž by bylo vytknuto, zda odlišovati je usmrcení úmyslné od jiných případů usmrcení. Mordem ovšem nazývá se vražda v dnešním smyslu, ale mordem nazývají se i jiné případy usmrcení člověka, zvláště i případ usmrcení náhodného.¹⁶⁾ Plyne tak z čl. T. XX. V tomto článku je uveden případ, kdy se síce objeví, že pachatel nespáchal mordu úmyslně, ale také, že jsou tu okolnosti, pro které nemá pachatel býti trestán pravidelným trestem mordýřů. Oproti tomuto příkladu mluví čl. T. XXI. o mordu lehkomylně (fürsetzlicher weise) vykonaném jako o mordu, který vždy má býti trestán na hrdle.

11) Kwiatkowski, l. c. 24, Hoegel, l. c. I., 65 násled.

12) Odpovídá čl. R. 34. Z. zř. 1549 = čl. K. 33, Z. zř. 1564 = Obn. Zř. Z. Mor. fol. 226 n.

13) Koresponduje s čl. R. 35. 1549 = čl. K. 34, 1564 = Obn. Zř. Z. Mor. fol. 230 n.

14) Odpovídá čl. R. 36. odst. 1. 1549 = čl. K. 35, 1564 = Obn. Zř. Z. Mor. fol. 232 n.

15) Srov. čl. R. 36. odst. 2. 1549 = čl. K. 35, 1564 = Obn. Zř. Z. Mor. fol. 234 n.

16) Teprve v novější době došlo k rozlišování mezi zabitím a vraždou. Srov. k tomu Glaser Jul. Zur Geschichte der Abgrenzung der Begriffe von Mord und Todtschlag im österr. Strafrecht. Kleine Schriften, 1883. str. 171 násled.

A přece v jiném článku zdůrazněn je úmysl vražedný, který projevil se pokusem zavraždit člověka z ručnice. Je to článek T. XV., který ovšem podobá se nejen ustanovení zřízení zemských ze 16. stol.¹⁷⁾, ale zvláště ustanovení práva městského, které mělo, jak známo, pro Obnovené zřízení zemské zvláštní význam.¹⁸⁾ Na jiném místě Obnoveného zřízení (čl. S. XV.) úmysl zamordovati, který se projevil tím, že pachatel již zranil druhého, nazývá se zvláštním termínem označujícím zvláštní trestný čin — moci.

Zcela zřejmo, že mord je širším pojmem je patrné z čl. T. XXVI. Tu je vysloveno, že mordu se dopouští i ten, kdo usmrtí člověka v sebeobraně. Sebeobrana je určena velmi široce v odůvodnění: „že jest násilí a nepříteli svému brániti se musel.“

Obnovené zřízení v některých člancích vytýká různé znaky mordu, ač pojem jeho není tím zcela objasněn. Tak je uveden mord spáchaný lehkomyšlně (*fürsetzlicher weise*).¹⁹⁾ V zákoně se tento výraz blíže nevysvětluje. Ale zdá se, že tu jde o mord spáchaný za okolností, které nasvědčují, že nebyl na straně pachatelově žádný důvod, který by vylučoval trestnost mordu, zvl. nikoli nutná obrana. Možno tak souditi také proto, že jde tu v tomto případě o mord spáchaný cizím pánem na cizím poddaném. Na jiném místě mluví o mordu spáchaném všetečně (*muthwillig*).²⁰⁾ I tento výraz není blíže určen. Článek tento ovšem vztahuje se jen na případ mordu spáchaného příslušníkem stavu městského nad osobami stavu rytířského a panského, jak uvedeno nahoře. Protože však Obnovené zřízení na mord takto spáchaný zrušuje možnost určití pokutu peněžitou, která dříve byla i v těchto případech připouštěna, možno vysloviti mínění, že výrazem tímto má se rozuměti mord úmyslný. Možno tak souditi a *contrario* čl. T. XX., kde jak uvedeno mluví se výslovně o mordu úmyslném a právě oproti tomuto případu jsou postaveny jiné případy mordu, na něž právě se trest peněžítý připouští.

Jiným druhem mordu byl mord spáchaný úkladně. Mezi způsoby, které náležely k úkladnému provedení mordu, patřilo také provedení mordu jedem, jak vytýká článek T. XVI. Článek tento podobá se ustanovení městského práva českého, které rovněž mělo analogická ustanovení o úkladné vraždě.²¹⁾

Obnovené zřízení zemské zná také pomocnictví mordu v těch případech, odebere-li se pachatel po vykonaném skutku k někomu

17) Zřízení o ručnicích 1524 čl. 11.

18) Koldínova Práva městská, čl. N. XXIX.

19) Obn. zř. z. čl. T. XXI. Tento výraz vyskytá se již v C. C. Carolina CXXXVII.

20) Čl. T. X.

21) Koldín, čl. N XXXVI. Mordové rozličnými způsoby aneb prostředkem rozličných příčin se vykonávají, jako trávením, kouzly skrze baby, jenž traňky z jiných plod vyhánějí, jed skupující lidem ho dodávají, studnice nakažují, rozličnými kouzly lidi suší, dobytky jich moří. A v jakémžkoli jiném způsobu od jedněch nad druhými *oukladně* a *lstivě* mordové se vykonávají...

na zámek, tvrz nebo do jeho města nebo do jeho obydlí, vlastník pak o spáchaném mordu ví a nepostará se o to, aby pachatel byl zadržen a vydán.²²⁾ Pomocníka stihá trest, může však odsouzení uniknouti, postaví-li pachatele před soud. I tento předpis Obnovené zřízení zemské přijalo ze zřízení předcházejících, právě tak jako ustanovení, že jde-li ve shora uvedeném případě o příbuzného pachatelova, pak nevztahuje se na ně předpis o pomocnictví, leč by pachatel u nich meškal déle než den a noc.²³⁾

Obnovené zřízení i pokud jde o trest ponechává staré předpisy v platnosti přijímajíc je. Při mordu spáchaném mezi osobami vyšších stavů, je ponecháno na vůli soudu vynést trest podle svého zdání.²⁴⁾ Jen v případě, že pachatel jsa obeslán nedostaví se k soudu, propadá hrdlem i statkem a to třetinou svého statku movitého i nemovitého na prospěch pohánějího a není-li ho, na prospěch koruny královské, pohání-li královský prokurátor.²⁵⁾ Ostatní dvě třetiny zůstávají dědicům pachatelovým. Totéž platí za stejných podmínek i na pachatele měšťana, který usmrtí osobu dvou vyšších stavů.²⁶⁾ Jinak je na pachatele tohoto ustanoven trest ztráty hrdla,²⁷⁾ při čemž výslovně je vyloučena peněžitá pokuta v tomto případě na mord všetečně spáchaný.²⁸⁾

Kdežto v prvém případě nemáme výslovného předpisu na určitý trest, v druhém případě je trest již pevně stanoven. Ještě přesněji je ustanovení, je-li mord spáchan úkladně od kteréhokoli ze stavů. Tu má vždy pachatel ztratiti hrdlo i třetinu statku svého způsobem nahoře uvedeným.²⁹⁾

I když pachatelem mordu je některý z vyšších stavů a zavražděným je poddaný cizího pána, pak rovněž pravidlem je trest na hrdle,³⁰⁾ zvláště, jak se vytýká a jak bylo uvedeno, byl-li mord spáchan lehkomyšlně. Vytýká se pak zvláštní případ úmyslného zavraždění cizího poddaného tím způsobem, že ho cizí pán máje ho ve vězení, umoří neb umořiti dopustí.³¹⁾

Jde-li o případ zmíněný, kdy pán usmrtí poddaného cizího pána nikoli úmyslně, jsou-li tu okolnosti, které mohou způsobiti, že pachatel není trestán pravidelným trestem mordu,³²⁾ pak ponechává se úvaze soudců, jak má býti pachatel pán trestán. Obnovené zřízení však tu ustanovuje minimální trest, který pachatel má býti vyměřen. Pachatel má propadnouti 300 kop grošů, z nichž ženě a dětem zamordovaného náležejí dva díly, třetí díl

22) Obn. zř. z. T. V.

23) Obn. zř. z. T. VI.

24) Srov. čl. T. I., T. II.

25) Čl. T. III srov. též čl. T. VIII.

26) Čl. T. XII.

27) Čl. T. IX.

28) Čl. T. X.

29) Čl. T. XVI.

30) Čl. T. XIX.

31) Čl. T. XXX., Z. VI.

32) Čl. T. XX.

pánu usmrčeného poddaného. Vede-li spor za pána usmrčeného poddaného královský prokurátor nebo rychtář městský, pak ponechává se opětně soudu rozhodnutí o trestu. Manželce a dětem usmrčeného má však se dostati i v tomto případě 200 kop grošů. Nemá-li usmrčený manželky a dětí, dostává se nejbližším jeho příbuzným polovice z 300 kop grošů. Pán usmrčeného poddaného je povinen uvedenou část pokuty vydati zmíněným příbuzným usmrčeného pod pokutou, která je rovněž Obnoveným zřízením stanovena.

Jde-li o poddané různých pánů, kteří vzájemně spáchali na sobě mord, pak pán pachatelův je povinen ho vydati, aby na něm byla vyhnána spravedlnost. Nevydá-li ho, pak musí zaplatiti 100 kop grošů ve prospěch pohánějícího poddaného druhého pána.³³⁾

Více než vlastních předpisů materiálně právních, je v Obnoveném zřízení zemském řada předpisů o stihání mordu. Obnovené zřízení přejalo tu předpisy předcházejících zřízení zemských 16. století v Čechách a zavedlo je i na Moravě.³⁴⁾ Zavedlo však rovněž i tu podstatné změny.

Rozeznává stejně tak jako předpisy předcházející při stihání dva případy mordu. Jednak mord, při němž pachatel byl přistížen a mord, při němž pachatel přistížen nebyl. Toto rozdělení ovšem má své kořeny ještě starší, neboť již v nejstarších našich zprávách trestně právních o něm slyšíme. Ale Obnovené zřízení přináší tu zcela nový prvek, totiž předpis oficiálního stihání mordu královským prokurátorem, není-li pohánějícího.³⁵⁾ Byl to nedostatek právního řádu před Obnoveným zemským zřízením, který byl také velmi silně pocítován, že trestný čin proti životu byl zpravidla soukromožalobný a jen výmínečně byl stihán od orgánů veřejných. Obnovené zřízení zemské určuje právě, že prokurátor královský vystupuje se žalobou proti pachateli, když tu není příbuzných, kteří by smrt svého příbuzného mstili. V těchto slovech čl. T. III.³⁶⁾ ozývá se opět ještě staré pojetí žaloby soukromé oproti pachateli, které vidělo v ní soukromou mstu žalujícího. Královský prokurátor vystupuje naopak jako zástupce veřejný háje zájem veřejný i v tom, že část jmění odsouzeného pachatele připadá státu. Prokurátor královský, který je stále u soudu přítomen, má fungovati i tenkrát, když příbuzní nemohli se dostaviti k soudu jen při určitém stání, dostaví-li se obžalovaný k soudu a pohánějící přítomen není.³⁷⁾ Jinak čeká po 30 dní, požene-li někdo z příbuzných a po uplynutí této doby podává sám na pachatele obžalobu.

Královskému prokurátorovi na soudě zemském rovná se

33) Čl. T. XXVII. a T. XXVIII.

34) Z. zř. 1549 čl. R 34 n. = 1564 čl. K 33, srov. O. zř. z. čl. T. I., II. III.

35) Ob. zř. z. T. I.

36) Pak-li by se neujali a nežalovali a o téhož zabitého přítele, chtíc jeho smrt mstíti.

37) Obnovení zř. z. T. XIII.

v soudech městských královský rychtář, který rovněž ze své povinnosti vystupuje a pohání pachatele, není-li tu jeho příbuzných.³⁸⁾

Královský prokurátor vystupuje se svou obžalobou nejen jde-li o zavražděnou osobu ze stavů vyšších, nýbrž i jde-li o poddaného, jehož pán nechce stíhati smrt jeho, spáchanou některou osobou ze stavů.³⁹⁾

Hrdelní řád Josefův vytýká pojem mordu, jež zove také vraždou rovněž dosti široko. Neboť v art. XIX § 8 praví: „Der Todsschlag ist eines Menschen's wiederrechtliche Entleibung“. „Mord neb vražda, jest zabití člověka a nesprávné o život připravění“.⁴⁰⁾ Je to tudíž vytčení pojmu mordu-vraždy velmi neurčité, neboť vytýká jen, že tam, kde právo dovoluje usmrtiti, že tam nejde o vraždu. Skutečně i tam, kde nebylo úmyslu vražedného, mluví zákoník přece jen o vraždě a vražedníku (art. XIX. § 8 odst. 2.), a není-li tu tohoto vražedného úmyslu, je to jen okolností polehčující způsobující vyloučení nebo zmírnění trestnosti. Stejně tak tomu je i při usmrcení jedem. Neboť i tu mluví se jen o zmírnění trestu, bylo-li otrávení způsobeno omylem a nevědomě lékařem (art. XIX. § 16. odst. 2.) Toto široké pojetí patrně je i z art. XIX § 15., kde se přímo vytýká, že usmrcení člověka při loupeži má se pokládati za mord-vraždu, třeba bylo velmi jasně patrné, že útočník neměl vražedného úmyslu. Praví se tu: „Item kdoby sice z začátku toliko oumysl měl druhého oloupiti, bránice se však on a nechtíce dáti sobě svých věcí po-brati, takového by dokonce zabil, ten jest vrah-oumyslný mordýř a loupežník“... Zákon tu tudíž nezná loupežného zabití a klade naopak sobě úplně na roveň případ právě uvedený s jinými případy mordu-vraždy.⁴¹⁾

I Hrdelní řád Josefův klade tudíž především důraz na výsledek trestné činnosti⁴²⁾ a přihlíží k otázce, zda tu není úmyslu vražedného jako k okolnostem, k níž má soudce hleděti při vyměrování trestu jako k okolnostem polehčující.

Toto pojetí Hrdelního řádu Josefova je patrné i z jeho stanoviska k pokusu. V art. XIX. § 16 odst. 2. se o pokusu praví toto: „... v těžkých a hrozných zločinnostech, zlé předsevzetí, a úmysl, když již začatý, byťby důmělý skutek nenásledoval, rovně touto pokutou, jako dokonale provedení zločinnosti

38) Ob. zř. z. T. IX.

39) Čl. T. XIX.

40) Theresiana art. 83 § 2 praví ... lediglich die widerrechtliche Entleibung eines Menschen's ein wahres Verbrechen ausmacht... [nadpis: Crimen homicidii est caedes hominis contra jus facta].

41) Srov. k tomu Theresianu art. 3 § 2 a art. 83 § 3. Podle těchto ustanovení za úmyslné usmrcení pokládá se i takové usmrcení, které bylo provedeno animo et voluntate delinquendi indirecta t. j. pachatel nezamýšlí spáchatí usmrcení přímo, nýbrž v předsevzetí způsobiti škodu podnikl něco, z čeho pravidelně smrt člověka nastala nebo nastati mohla. Zákoník tu také vyslovuje, že každý mord má býti pokládán za úmyslný, leč by se provedl důkaz opaku.

42) Proto se praví v art. V. § 5. Je-li pak člověku skrze čarodějnictví, neb jed uškozeno, a on tudý usmrčen.

se tresce, nic však méně tato Regule, krom v těžkých a vymýněných zločinnostech toliko tu místo má, kdež by zločinec od své osoby všechno, co by jenom k provedení zločinnosti připraviti možné bylo, byl způsobil, skutek pak z jiných příčin nenásledoval...⁴³⁾ Je tu tudíž velmi jasně vyslovena these, která odpovídá dnešní theorii objektivní, což zvláště je zdůrazněno v poslední větě uvedeného ustanovení.

Pro pojmání tohoto trestního činu v Hrdelním řádu Josefově jest zdůrazněno, že při konkurenci různých trestních činů nebyla prostá vražda považována za trestní čin nejtěžší. Oproti ní na př. bylo kvalifikované zlodějství pokládáno za těžší trestný čin, na něž byl také ustanoven těžší trest než na vraždu prostou.⁴⁴⁾ Tato skutečnost nasvědčuje jen tomu, že Hrdelní řád navazuje na prameny velmi staré a na pojetí krádeže 16. století a dob starších, kdy právě zlodějství bylo pokládáno za jeden z nejtěžších trestních činů.

Hrdelní řád Josefův zná především vraždu obecnou a různé způsoby kvalifikované vraždy.

K vraždě prosté, obecně připisují se různé okolnosti polehčující nebo přitěžující, které zmenšují po př. vylučují nebo zvětšují trest.⁴⁵⁾

Hrdelní řád Josefův nazývá okolnostmi polehčujícími při mordu (art. XIX. § 8. odst. 2.) různé skutečnosti: Především je to nutná obrana. I tato nutná obrana je v zákoně dosti široce vytknuta slovy: „kdyby někdo bezelstně pro schránění života a bráně se násilí svému druhého . . . zabil“

Další okolnosti polehčující v tomto článku uvedenu je usmrcení někoho v případě, kde to právo přímo dovoluje. Zákon zde uvádí jen příklady: „kteří by na poručení práva, ku příkladu vůbec povětrného vyhlášeného a nočního zloděje, neb násilného loupežníka . . . zabil.“

Jako třetí příklad uveden je případ obrany třetí nevinné osoby a konečně případ usmrcení náhodného,⁴⁶⁾ při čemž se

43) Tento předpis ovšem je znám již českému právu městskému 16. století: *Koldin*, Práva městská M. VI. (V.). A netoliko skutek škodný lidský, ale aumysl také zlý a nešlechtný k trestání přichází. Jako ku příkladu. Kdožby někoho zaumysla zamordovati usiloval, by pak z příčin některých skutků, to jest, mordu nad ním nevykonal aneb provésti nemohl; tehdy nicméně pro svůj zlý aumysl, kterýž provésti chtěl, kdyby byl mohl, a ten na něho zshledán jest, jakožto mordér ztrestán bude. Srov. čl. N. XXX., XXXIII.

44) Art. XVIII.

45) Na tomto stanovisku stojí také Theresiana art. 83 § 9 Die Straffe des Todschlages betreffend, da leidet der gemeine Satz; der Menschenblut vergieset, dessen Blut solle wiederum vergossen werden; seine billige Mässigung. Také v art. 83 § 4 rozeznávají se různé případy vraždy prosté a kvalifikované.

46) Eod. l. „též kdož pro bezelstnou ochranu nevinného třetího nebo neštěstím a náhodou bez nejmenší neb špatné své vlastní vinny někoho by zabil...“ V něm. textu je smysl lépe patrný: „wann einer zur notwendigen Rettung eines Unschuldigen, einen dritten umbringt; wann einer durch Unglücks-Fall und ungefahrer Weise ohne mit unterlaufender selbst eigener oder wenigstens ganz geringen Schuld jemanden umbrächte...“

praví, že usmrcení stalo se neštěstím a náhodou bez nejmenší neb špatné t. j. nepatrné viny pachatelovy. Zvláště posledně vytčené ustanovení ukazuje na neobvyčejnou neurčitost a nepřesnost, s jakou se tu setkáváme ve vyjadřování zákona.

Jako okolností přitěžujících, které mají význam pro určení trestu Hrdelní řád uvádí v art. XIX. § 8. odst. 3, spáchá-li pachatel mord nešlechtně a nemilosrdně. Jsou to výrazy, které připomínají výrazy Obnoveného zřízení zemského i tím, že nejsou v zákoně nijak blíže určeny. Možno souditi, že kladen tu důraz na způsob provedení mordu vraždy. Okolností přitěžujících je dále, byla-li vražda spáchána na osobě zaujímající v životě veřejném vysokého postavení⁴⁷⁾ aneb na vlastním pánu neb paní.

Za kvalifikovaný způsob vraždy uznává hrdelní řád Josefův vraždu rodičů, dětí a manžela. Že jedná se o zvláštní způsob vraždy, patrné je ze znění art. XIX § 9.⁴⁸⁾ Předmětem této vraždy je usmrcení vlastního otce neb matky, svého vlastního dítěte, blízkého příbuzného a manžela. Pojem „blízkého příbuzného“ není blíže určen, ale a contrario druhé věty tohoto paragrafu možno souditi, že jde zde asi o příbuzné druhé a třetí parentely a zvláště o descendenty a ascendenty.⁴⁹⁾

Zmírnění trestu nastává, stala-li se vražda otčíma, macechy, švagra, ženicha a nevěsty, aneb osoby ze vzdálenějšího příbuzenstva aneb osoby sešvagřené.

Zmírnění trestu nastává rovněž zavraždí-li otec dítě a muž ženu přistihnuv ji při cizoložství.

Art. XIX. § 10 výtýká pak ještě zvláště vraždu dítěte vlastní matkou, pro kterýžto případ určuje zcela zvláštní tresty. Míni se zde, jak plyne z celého ustanovení vražda dítěte provedená zpravidla matkou hned po porodu.⁵⁰⁾ Art. XIX. § 11. mluví však o vyhnání plodu jako o zvláštním trestním činu.

Jiným kvalifikovaným způsobem mordu-vraždy je vražda loupežná za zvláštních okolností uvedených v art. XIX. § 15.⁵¹⁾ Tomuto případu rovná se vražda spáchaná za tím účelem, aby pachatel mohl pojmouti vdovu po zavražděném za manželku. V souvislosti pak s těmito případy jmenuje Hrdelní řád i uvedené již příklad usmrcení při loupežném přepadení, aniž by pachatel pojal předem vražedný úmysl.

Zvláště vytknuta je také vražda jedem v art. XIX. § 16., na níž trest se zvětšuje ještě tím, zahyne-li otravou více lidí aneb otrávení provedeno způsobem nebezpečným. Příkladem se

47) . . . osoba zabitá v vysoké povinnosti by byla . . . in einer hohen Würde ist . . .

48) Slova „kteréžto okolostojícínosti s mordem se srovnávají“. V něm. textu mluví se o Vatter-, Kinder- und Eheleut-Mord

49) Theresiana art. 86. § 1. mluví o vraždě otce, matky, děda, báby, ascendentů vůbec, dětí, manželů a dále všech blízkých a sešvakřených osob.

50) Tak je vysvětlen také art. 87 Theresiany.

51) Kdož se do druhého na veřejné silnici aneb taky jinde z ouplatku neb zisku dá, jeho obloupí a spolu o život připraví...“

uvádí jako způsob nebezpečný nakažení jedem studnic, kašen a veřejných obecních míst, kde se nadržuje voda, obilí, víno, pivo, mouka a p.

Předmětem probíraného trestního činu byl člověk, osoba od pachatele rozdílná. Hrdelní řád Josefův zná však i samo-mord, kde samo-mordýř páše mord na sobě. (Art. XIX. § 17.)⁵²⁾ Pro pojímání mordu jest i uvéstí, že Hrdelní řád Josefův v souvislosti s otrávením člověka uvádí i otrávení zvířete v témže a jednom článku pojednávajícím o otrávení člověka. Tím také, že ustanovuje neobyčejně těžký trest na otrávení zvířete, uvádí přímo tento trestný čin v souvislost s otrávením člověka.⁵³⁾

I návod k mordu je hrdelnímu řádu Josefovou znám. Zná ho art. XIX. § 14., který stejně trestá i toho, kdo druhého penězi, dary nebo přívědi svede k tomu, aby zamordoval, právě tak jako toho, kdo se dá takovýmto způsobem svéstí.

O pomocnictví hrdelní řád Josefův rovněž mluví,⁵⁴⁾ ale jen při úkladné vraždě jedem uvádí, že takovýto pomocník má býtí stíhán stejným trestem jako sám pachatel.⁵⁵⁾

Trestem na vraždu obecnou jest stětí mečem (art. XIX. § 8.)⁵⁶⁾ Trest tento může býtí zostřen za okolností vytčených v art. XIX. § 8. odst. 3., o nichž byla výše řeč, tím, že před popravou je užito usknutí kleštěmi, utětí ruky nebo smýkání těla.

Na kvalifikované případy vraždy jsou krutější tresty. Je to lámání kolem a sice buď zdola nahoru nebo zhora dolů. Je tomu tak v případě vraždy art. XIX. § 9., 15., 16. Ale i tento trest ještě může býtí zostřen, na př. předpisem art. XIX. § 9. rozštvrcením, v art. XIX. § 15, vpletením do kola. Někdy je trest určen různým způsobem, spáchá-li mord žena nebo muž. Je tomu tak v případě art. XIX. § 16. Tu jest ustanoveno, že spáchá-li vraždu jedem muž, má býtí lámán kolem, spáchá-li jí žena, má býtí trestána mečem na hrdle.

Zvláštní trest je ustanoven na vraždu dítěte. Matka vražedkyně má býtí sřata, po stětí má býtí tělo vloženo do hrobu a srdce její má býtí kulem prokláto (art. XIX. § 10.)

52) Podobný předpis zná již městské právo české 16. stol. *Koldín*, čl. O.-T.

53) Art. XIX. § 16. odst. 2. Kdyby pak žádný člověk, nýbrž toliko nějaké hovado takovým jedem otráveno bylo, má zločinec (je-li škoda velká) mečem... potrestán býtí.

54) Art. XIX. § 8. odst. 1., § 14.

55) Art. XIX. § 16.

56) Stejně tak tomu jest v Theresianě art. 83 § 11 Theresiana art. 83 § 12 zná rovněž podobné kruté zostření trestu smrti jako Josefina.

